

ISTORIE

clasa a XI-a

frecvență redusă

prof. Diaconiță Adina

EUROPA CONTEMPORANA **(unitate si diversitate)**

Evolutia istorica a ultimelor doua milenii a transformat continentul european într-un mozaic de popoare si limbi, diversitate care, adeseori a determinat în istorie conflicte violente, care au culminat cu cele doua conflagratii mondiale din secolul XX. Pe continentul european traiesc popoare numeroase – francezi, polonezi, germani sau ucrainieni, sau grupuri etnice cu un numar foarte mic de membri, ca de pilda laponii din nordul Europei sau sorabii din Germania. În ciuda diversitatii lingvistice, politice sau religioase, locuitorii Europei unite de azi au în comun valori ca pacea, democratia, respectul fata de lege si fata de drepturile omului.

DIVERSITATE ÎN EUROPA CONTEMPORANA

Diversitatea în Europa secolului XX înseamna manifestarea etnicitatilor, a religiilor si a unor culturi cu trasaturi caracteristice. La aceste aspecte se adauga separatia dintre statele europene cauzata de regimurile politice diferite. Deosebirea dintre sistemul de guvernare democratic si modul de conducere statala de tip totalitar s-a perpetuat practic pe aproape întreaga durata a epocii contemporane.

Statele europene nu au ezitat sa recurga la solutia razboiului pentru transarea si rezolvarea diferendelor dintre ele. Cele doua razboaie mondiale, a caror durata însumata reprezinta a zecea parte din întregul secol XX, ilustreaza cu prisosinta cu câta usurinta factorii politici au recurs la solutia armelor pentru a se impune pe arena continentală si mondială. Primul Razboi Mondial (1914-1918) a provocat un real dezechilibru, care a aruncat Europa din universul Belle Epoque într-o epoca de profunde crize care au cântarit mult în evolutia continentului. Benefice sub aspectul împlinirii pe termen mai lung sau mai scurt a dezideratelor nationale ale unor popoare, tratatele de pace au consacrat constituirea unor noi state nationale: Polonia, Austria, Ungaria, Finlanda, Lituania, Letonia, Estonia s.a.

Un prim semnal al crizei interbelice a fost dat de deprecierea democratiilor liberale în unele state si aparitia statului totalitar în doua variante: fascista si comunista. Aceste mutatii de ordin politic au determinat regresul democratiei, incapabila de a mai rezolva noile probleme pe care le ridica Europa.

În timp ce economia era paralizata de efectele mării crize din 1929-1933, institutiile democratiei liberale n-au mai functionat la parametri normali, cedând teren regimurilor de extrema dreapta.

Tratatele de la Versailles nu au putut crea baza unei paci reale. Acestea au fost contestate în primul rând de statele învinse, dar si de SUA, motiv pentru care aceste tratate nu au putut rezista mai mult de doua decenii.

Al Doilea Razboi Mondial (1939-1945) a fost previzibil, mai ales ca urmare a politicii conciliatoriste promovate de Franta si Anglia, care au asistat pasiv în fata actelor de agresiune comise de Germania nazista. Numai alianta temporara si bizara dintre capitalismul liberal (SUA, Marea Britanie) si comunism (URSS), împotriva unui dusman comun, a asigurat victoria împotriva Germaniei lui Hitler.

Diversitatea regimurilor politice din Europa interbelica si postbelica

Analiza regimurilor politice din Europa între cele doua razboaie mondiale ne arata coexistenta democratiei politice cu regimurile totalitare.

La sfârșitul Primului Razboi Mondial întâlnim **regimuri democratice**: republici – Franța, Polonia și monarhii constituționale – Anglia, România, Belgia. Aceste state se caracterizează prin separarea puterilor în stat, pluripartidism, respectarea drepturilor omului.

Sistemul democratic se consolidează în **Marea Britanie** și **Franța**, două puteri învingătoare în Primul Razboi Mondial. Prima, o monarhie parlamentară clasică iar cea de-a doua, republica, acționează pentru menținerea sistemului versaillez. Liberalismul de tip clasic face loc **politicilor neoliberale** a căror esență constă în recunoașterea rolului important pe care statul trebuie să-l aibă în economie, politică și în domeniul protecției sociale. Teoreticianul doctrinei neoliberale, **John Maynard Keynes** recunoaște valoarea principiilor liberale referitoare la proprietate și inițiativa individuală dar argumentează rolul important al statului ca autoritate centrală și în același timp ca partener economic determinant.

La polul opus sunt *regimurile totalitare*, cele de dreapta (fascismul italian și nazismul german) și cel de stânga (comunismul sovietic), caracterizate prin concentrarea puterii în mâna unei singure persoane, existența partidului-stat, existența teoretică a drepturilor omului, brutal încălțate în practica socială; acestea impun ideologia unică și controlul statului asupra economiei și culturii. Prin minciuna, teroare și frica ele îl subordonează pe individ strivindu-i personalitatea. **Existența celor două Europe** (democratică și totalitaristă sau de Vest și de Est) se menține și după 1945 când Europa va fi împărțită de „Cortina de Fier”. Astfel, în zona occidentală cu excepția Pen. Iberice, sunt regimuri democratice în timp ce în Europa Centrală și Orientală se înființează regimurile totalitare de inspirație sovietică. Acest **bipolarism** se menține până în 1990, când prăbușirea regimurilor totalitare a determinat trecerea acestor state la democrație.

Diferențele economice

Formarea unor centre urbane în condițiile unor performanțe economice deosebite a creat diferențe foarte vizibile în ceea ce privește densitatea populației, mai mare în vest și nord-vest și mai mică în est și sud-est. Diferențele în plan economic s-au accentuat după 1945 când în vestul continentului s-a menținut **economia de piață liberală**, în timp ce în zona răsăriteană, aflată sub influența sovietică, **economia** a fost **centralizată** și controlată de stat. Aceasta explică de ce rata medie anuală a PIB este mai mare între **1950-1970** în **Franța (4,3%)** și **RFG (5,5%)**. În Răsărit, deși sau obținut o serie de performanțe economice, criza din acest domeniu, accentuată în deceniul al 9-lea, a avut rolul hotărâtor în prăbușirea acestor regimuri. Europa Occidentală a cunoscut după 1950 o dezvoltare fără precedent, determinată și de sprijinul SUA, în cadrul **Programului de Reconstrucție Europeană**, cunoscut sub numele de *Planul Marshall*. Producția industrială a crescut în perioada **1947-1973** cu 64%, fiind cu 40% mai mare decât cea de dinainte de război. Economia europeană a cunoscut un **continuu proces de modernizare**, la aceasta contribuind diverși factori: adoptarea unui nou sistem monetar internațional gestionat de Fondul Monetar Internațional (*Acordul de la Bretton-Woods*) sau aderarea mai multor state la *Acordul General al Tarifelor Vamale* (GATT), semnat la **Geneva** în **1947**.

Dinamica dezvoltării diferitelor ramuri ale economiei europene nu a fost uniformă. Dacă în agricultură creșterile nu au fost semnificative, în schimb **industria a reprezentat sectorul de vârf**, fiind factorul care a propulsat dezvoltarea țărilor din vestul Europei. În dezvoltarea economiei statelor europene au apărut diferențe regionale și naționale. Italia de sud, Spania, Portugalia, Irlanda, Grecia s-au aflat sub nivelul statelor dezvoltate. Nici Regatul Unit al Marii Britanii nu a putut ține pasul cu concurențele sale de pe continent, ritmul anual de dezvoltare menținându-se constant sub 3%.

După război, *viata spirituală* a cunoscut explozia modernismului. S-au manifestat în continuare curente avangardiste care au contestat valorile tradiționale, cum ar fi **dadaișmul** și **suprerealismul**.

1 **dadaism** = curent dezvoltat în literatura și arta după Primul Război Mondial, care se caracterizează prin negarea oricărei legături între gândire și expresie, prin abolirea formelor constituite și prin organizarea unor spectacole și îndreptate împotriva artei, gustului estetic și moralei tradiționale.

2 **suprarealism** = curent artistic și literar de avangardă din secolul XX, care neagă gândirea logică și își îndreaptă toată atenția asupra irracionalului, inconștientului, viselor și fenomenelor de automatism, considerându-le ca fiind unica modalitate revelatoare a veritabilei noastre esențe și potențialități.

Situatia sociala

Există țări – cele din Est, unde salariații beneficiau de **un loc de muncă sigur** și protecție socială și țări – cele din Vest – unde **locurile de muncă sunt nesigure** înșă, datorită concurenței performanțelor economice sunt deosebite.

Diversitatea lingvistica și religioasă

În secolul XX, Europa Occidentală primește numeroase grupuri de populație din Africa și Asia dar și din estul și sud-estul european. Dacă în trecut Europa a fost dominant creștină, astăzi este mult diversificată:

- **catolici** (mai ales în vestul continentului, dar și în țări din centrul și sud-estul acestuia, cum ar fi Polonia, România, Ungaria, și spațiul fostei Iugoslavii);

- **ortodocși** (în zona de est și sud-est – fostele state sovietice, Grecia, Bulgaria, România);

- **protestanți** (în zona de NV a Europei – Germania, Marea Britanie, Peninsula Scandinavă, Belgia, Olanda, Luxemburg);

- **musulmani** (în unele teritorii din fosta Iugoslavie, Bulgaria, Albania, dar și în țări precum Germania sau Spania);

- **mozaici** (răspândiți în întreaga Europă);

Ultimele două religii au statut de religii minoritare. Lipsa de toleranță a determinat o serie de tensiuni mai ales în spațiul fostei Iugoslavii.

Situația confesională, tensiunile și conflictele au generat o evoluție specifică a bisericii. În timpul **Papei Pius al IX-lea (1922-1939)**, catolicismul a sprijinit unele regimuri totalitare, încheind, spre exemplu, un concordat cu Germania nazistă, condamnând, în schimb, comunismul ateu.

Papa Ioan al XXII-lea, preocupat de situația spirituală din Europă, a lansat o mișcare de reformă și o nouă dezbatere în scopul „aducerii la zi” a tradițiilor religioase. În **1978, Ioan Paul al II-lea**, ales papa, lansează ideea adâncirii dialogului interconfesional în vederea realizării unității spirituale pe continentul european.

În anii '80 și la începutul anilor '90 lumea s-a văzut din nou în fața unor provocări: criza energetică, somajul de masă, caderile ciclice severe, confruntarea tot mai spectaculoasă între cersetori și bogați, între veniturile limitate ale statului și cheltuielile nelimitate ale acestuia. Căderea regimurilor socialist-totalitare din Europă nu numai că a generat o uriașă zonă de incertitudine politică, de instabilitate, haos și războaie civile, dar a distrus și sistemul internațional bazat pe echilibrul de putere între URSS și SUA. La sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI, soluția pare a fi unificarea continentului și gestionarea în comun a crizelor.

În Europa contemporană apare *fenomenul multiculturalismului*, fenomen care își face loc în actele de politică internă și în relațiile internaționale relativ târziu. Denumirea a fost folosită pentru prima dată în 1957, pentru a descrie realitățile din Elveția. Realitățile Canadei introduc cu adevărat conceptul în circuit la sfârșitul anilor '60 și este reperabil în Statele Unite, Regatul Unit și Australia. Ideea ia naștere ca o soluție impusă de probleme reale, ținând de stapânirea

diversitatii culturale într-o societate multi-etnică; de asigurarea respectului reciproc și a toleranței față de diferențele culturale în cadrul frontierelor aceluiași țări.

Multiculturalismul apare ca **soluție opusă nationalismului** cu tendința aferentă de asimilare a minorităților de tot felul, sau, în cazul nationalismului exacerbat (al fascismului, în accepția lui Henri Michel), a lichidării acestor minorități. Politicile multiculturaliste, opuse politicii de asimilare, ar putea fi o importanță pârghie pentru mutarea accentelor de pe *confruntare* pe *cooperare*, pentru apărarea vieții și ameliorarea calității ei.

UNITATE ÎN EUROPA CONTEMPORANĂ

Doi sunt principalele elemente care țin de unitatea europeană: **democrația și cultura**. **Democrația** și statul de drept au fost implementate cu o rapiditate excepțională, iar respectarea lor a făcut, de la dobândirea independenței țărilor respective, obiectul unei politici voite și reușite. Multumită eficienței „anticămerei democratice” reprezentate de Consiliul European, organizație care reunește azi 46 de state, ale au pus în opera, încă de la adoptarea noilor lor Constituții, principiile universale ale democrației și ale drepturilor omului. Problema minorităților, de exemplu, care a destabilizat de atâtea ori centrul Europei, a fost rezolvată fără drame. Devin, totodată, litera de lege valorile pluralismului, toleranței, solidarității, justiției și nediscriminării, toate concretizate în Carta drepturilor cetățeanului. Demnitatea persoanei este astfel plasată în centrul organizării politice și sociale. Datorită acestei atitudini politice și morale, Europa rivalizează cu SUA în ceea ce privește exemplaritatea democratică. Idee veche, impulsivă de Revoluția Franceză, ideea drepturilor omului înregistrează un reflux în Europa secolului XX, în primul rând din cauza regimurilor totalitare, dictatoriale și autoritare.

În numele suveranității statelor, s-au produs atrocități asupra individului. Acesta este contextul în care dezbaterile asupra drepturilor omului a degajat ideea că acestea sunt mai vechi decât cele ale statelor. Închiderea puterilor în propria suveranitate a contribuit la transformarea diversității Europei în divizarea Europei. În lumea abia ieșită din Al Doilea Război Mondial, **Carta ONU** impulsionează universalizarea drepturilor omului. Trec decenii până când se realizează pasul decisiv de la proclamarea drepturilor omului la impunerea și respectarea lor (*Declarația universală a drepturilor omului*, în decembrie 1948; în decembrie 1966 sunt semnate documentele care detaliază *Declarația universală a drepturilor omului*, iar în ianuarie 1976 este semnată *Carta internațională a drepturilor omului*). Și mai sugestivă este constituirea treptată a **institutiilor juridice** pentru *protecția drepturilor femeii* (1979); pentru *protecția drepturilor copiilor* (noiembrie 1989); pentru *protecția drepturilor muncitorilor emigranți* (decembrie 1990).

Spatiul european se înscrie în această tendință monitorizată de ONU. Între 1948 și 1950 se elaborează Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Actul a intrat în vigoare, după ratificările necesare, la **2 septembrie 1953**. Au fost create și instituții pentru controlarea respectării drepturilor omului: *Comisia Europeană a Drepturilor Omului* (1954), și *Curtea Europeană a Drepturilor Omului* (1959). Modelul european de tratare a drepturilor omului a avut rezonanță și în alte continente: *Convenția americană a drepturilor omului* (1969); *Carta africană a drepturilor omului și ale popoarelor* (1981); *Carta arabă a drepturilor omului* (1994).

Elementul care menține unitatea europeană este cultura, întrucât transformările și mutațiile petrecute în acest domeniu sunt preluate în domeniile intelectuale din întreaga Europă. În zonele intens industrializate populația își modifică comportamentul, optează pentru o cultură nouă. În toată Europa învățământul primar este considerat o necesitate, iar după 1945 școlarizarea

începe sa fie vazuta ca un obiectiv prioritar. Astfel, a luat fiinta **Organizatia pentru Educatie, Stiinta si Cultura a Natiunilor Unite** (1945), cu sediul la Londra având drept obiectiv încurajarea schimburilor culturale si educative între tarile lumii. Dezvoltarea învățământului si aparitia mijloacelor de comunicare în masa au accentuat dialogul de idei în rândul europenilor. **Literatura** europeana cunoaste un nou tip de roman, cel politist, exemplul tipic al autorului unui astfel de roman fiind Agatha Christie, citit de milioane de cetateni. Piata cartilor începe sa fie dominata de gigantii editoriali, tirajele cresc, se editeaza romanele devenite best-seller-uri si citite în tot spatiul european.

Arta evolueaza spre noi forme si manifestari, cubismul lui Picasso este continuat de curentele suprarealiste aparute în Franta, Germania si raspândite apoi în alte tari europene. Sculptura este dominata de abstract si îndrazneala, trasaturi ilustrate de operele românului Brâncusi si ale elvetianului Giacometti, iar arhitectura capata un caracter functional. Se contruiesc institutii si edificii publice. În 1919 arhitectul Gropius proiecteaza primele complexe de locuinte de forma cubica, constructii functionale asezate una în fata celeilalte, dar diferite ca marime, orientare si material folosit.

Urbanizarea devine un fenomen general-european, mai ales dupa cele doua razboaie mondiale, când reconstructia unor orase distruse era necesara (Dresda, Berlin, Varsovia). Apar cartiere noi, imobile destinate unor institutii si asezaminte sociale, parking-uri, supermarket-uri.

Muzica a beneficiat de pe urma perfectionarii tehnicii; aparitia sonorizarii permite organizarea unor concerte, festivaluri în care diferentele etnice si religioase se estompeaza. Cinematograful devine, în anii '50-'80, un mijloc ce impune modele si uniformizeaza gusturile. Societatea de consum influenteaza cultura. Dupa cel de-al doilea razboi mondial pesimismul si sentimentul de neliniste cresc în rândul populatiei europene si pe acest fond apare existentialismul, reprezentat de J.P.Sartre si A.Camus. Acest curent filosofic încearca sa ofere raspunsuri la problemele societatii europene contemporane.

IDEEA DE EUROPA ÎN SECOLELE XIX-XX. PREMISE

Nationalism si eurocentrism

În a doua jumătate a secolului XIX, nationalismul devine credinta de masa odata cu largirea democratiei, mai ales în structurile statale dominate de personalitati precum Bismarck si Cavour. A fost usor, în aceste conditii, sa se cristalizeze convingerea ca nationalismul este ideologia cea mai potrivita aspiratiilor timpului. Exista convingerea ca daca natiunile își vor dobândi frontierele în concordanta cu dreptul la autodeterminare, se vor elimina toate cauzele de conflict; ca o „armonie” naturala se va instala între natiuni.

Al doilea factor care a împins preocuparea pentru ideea de unitate a Europei (spiritul european) pe plan secund tine de imperialismul secolului XIX; manifestat cu amplitudine maxima mai ales în ultimele decenii ale secolului XIX si pâna la Primul Razboi Mondial. Aceasta e perioada definitivarii imperiilor coloniale. De altfel, secolul XIX nu este numai „secolul nationalitatilor”, ci si „secolul imperialismului”. Europa, prin marile ei puteri devenite coloniale, transformase lumea într-una eurocentrica. Puterile europene proiectasera în exterior un mod de a gândi si de a actiona. În acest proces, centrul de greutate tinde sa se mute înafara Europei. Pentru fiecare Mare Putere cu imperiu colonial (Anglia, Franta si chiar Rusia cu imperiul ei asiatic, format relativ târziu), se profila întrebarea daca interesele preponderente erau în Europa sau în afara ei. Pentru ca numarul puterilor interesate de unitatea Europei scade (doar Germania, Austro-Ungaria si câteva state mici), se amplifica impresia ca Europa este pe punctul de a se destrama.

Marile Puteri si unitatea Europei în preajma Primului Razboi Mondial

Interesele Marilor Puteri intra în coliziune în zone diferite ale lumii: în Europa, pentru controlarea unitatii acesteia si pentru dominarea continentului, în afara Europei, pentru colonii. Din perspectiva M.B., a Frantei si a Rusiei era de neacceptat ca Germania sa intre ca mare putere în relatiile internationale; aceasta cu atât mai mult cu cât începutul secolului XX adusese în rândul marilor puteri si SUA si Japonia.

Dintre tarile aflate în competitie, mai ales Germania avea nevoie de hegemonia asupra Europei pentru victoria în cursa pentru statutul de putere mondiala. Înca de la începutul secolului XIX, Germania aspira la statutul de putere mondiala; conducatorii germani înțelegând corect corelatia dintre calitatea de putere navala si aceea de putere mondiala. Competitia dintre marile puteri explica în esenta cele doua razboaie ale secolului XX, pornite si pierdute de Germania. Mai mult decât atât, puterile europene angrenate la aceste razboaie au iesit epuizate; au ajuns puteri de mâna a doua într-o Europa în ruine. Aceasta în conditiile ridicarii la statutul de superputere a SUA si a Rusiei, devenita URSS.

În imperiile coloniale patrusesera idei care au dus la decolonizare. Ramâne puterilor europene posibilitatea recentrării intereselor lor în Europa si urmarirea sistematica a realizarii unitatii acesteia. Doar astfel se poate reaseza Europa în lume ca spatiu performant pe mai multe planuri, începând cu cel economic. Acesta ar putea fi planul clar, paneuropean, apt sa devina atragator pentru cei mai multi dintre europenii care respinsesera hotarât ideea unirii Europei sub hegemonia uneia dintre puteri si mai ales a Germaniei. Acesta este sensul afirmatiei ca, prin decolonizare, puterile europene au pierdut o lume si au câstigat Europa. Spiritul european va reveni pe un plan principal, recapatând vigoare, si va nazui spre unitatea Europei.

Divizarea politica a Europei la sfârșitul celui de-Al Doilea Razboi Mondial

Între 1945-1949 are loc divizarea politica a Europei. Înfrângerea militara a Germaniei creeaza un vid de putere; statele Europei devin o miza a rivalitatilor dintre învingatori: SUA si Uniunea Sovietica. Aceasta victorie se constituie în premisa pentru accesul celor doua puteri învingatoare la statutul de superputere.

Relatiile dintre „cei trei mari” (Stalin, Roosevelt, Churchill) au reusit sa respecte un timp regula de a nu înlocui hegemonia lui Hitler cu aceea a unuia dintre ei asupra Europei. Însa, pe masura profilarii înfrângerii Germaniei, diferentele de interese si de ideologie sunt luate în considerare din ce în ce mai atent. Teama si suspiciunile în crestere între fostii aliati (Uniunea Sovietica si democratiile anglosaxone) explica acumularea de perceptii si evaluari gresite, de ambele parti, erori care se concretizeaza în tensionarea relatiilor pâna aproape de confruntarea militara, dar fara a se ajunge aici. Aceasta stare în relatiile internationale a capatat denumirea de Razboi Rece (1947- 1991). Trebuie subliniat faptul ca divizarea politica a Europei se face pe fondul acestor relatii tensionate si le concretizeaza.

În Europa Occidentala, teama de comunism si impulsurile venite din SUA îl fac pe Jean Monnet (1888-1979) sa puna bazele unificarii viitoare a puterilor occidentale, Europa Mica, nucleul actualei Uniuni Europene. Divizarea politica a Europei era o realitate. **Proiectul uniunii pan-europene.** Originar din fostul Imperiu Austro-Ungar, **Richard de Coudenhove-Kalergi** s-a afirmat în perioada interbelica prin eforturile de a promova ideea unitatii europene. Conceptiile sale au fost publicate în **1922** (*Pan-Europa, un proiect*) si în **1923** (manifestul *Pan-Europa*).

Scopul urmarit de Coudenhove era de a transforma Europa într-o putere mondiala, pentru a face fata concurentei reprezentate în epoca de SUA, URSS si M.B.

Proiectul uniunii pan-europene se baza pe reconcilierea franco-germana, care ar fi urmat sa devina nucleul noii structuri politico-teritoriale. Totodata, în cadrul uniunii, toate statele membre aveau sa se bucure de aceleasi drepturi, într-o egalitate deplina. Primul congres al uniunii pan-europene preconizate de Kalergi a avut loc la Viena, în **1924**, la acest eveniment participând peste 2000 de invitati, din 24 de state de pe continent. Declansarea celui de-Al Doilea Razboi Mondial a dus la întreruperea acestui plan.

Planul uniunii federale europene. La **5 septembrie 1929** (cu ocazia celei de-a X-a Adunari a Societatii Natiunilor), ministrul de externe francez, **Aristide Briand**, si-a prezentat la Geneva intentiile privind crearea unei uniuni regionale europene – limitata initial la cooperarea economica dintre statele membre si extinsa apoi în domeniul politic, social, cultural. Uniunea propusa de Briand urma sa cuprinda întregul spatiu european, pâna la frontierele URSS si sa se bazeze pe respectarea suveranitatii fiecarui stat membru. Ideea a fost sustinuta si de Gustav Stresemann, ministrul de Externe german, adept, ca si Briand, al reconcilierii franco-germane. În anul urmator, el a prezentat în Adunarea Generala a Societatii Natiunilor un **Memorandum** (*Memorandumul Léger-Briand*) al guvernului francez, privind o noua constructie europeana. A fost adoptata chiar o rezolutie, care prevedea constituirea Uniunii Federale Europene.

La **19 septembrie 1946**, W.Churchill a lansat la Zürich **ideea crearii unei familii europene sub denumirea de Statele Unite ale Europei.**

DE LA PIATA COMUNA LA U.E.

Dupa cel de-Al Doilea Razboi Mondial derularea **Planului Marshall**, înfiintarea **Organizatiei Europene pentru Cooperare Economica (OECE)** si constituirea **NATO** au asigurat cadrul reconstructiei Europei Occidentale si al înfaptuirii unitatii sale. La **5 mai 1949**, zece state vest-europene (Belgia, Danemarca, Franta, Irlanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Olanda, Norvegia, Suedia) au pus bazele *Consiliului Europei*, cu sediul la Londra.³ Activitatea Consiliului Europei a fost coordonata de doua organisme: **Consiliul de Ministri**, alcatuit din reprezentanti ai guvernelor tarilor membre si **Adunarea Parlamentara**, cu sediul la Strasbourg, organ consultativ cu atributii care vizau apararea drepturilor omului, dezvoltarea democratiei, cresterea calitatii vietii, apararea pacii prin cooperare etc. Oamenii politici ai vremii au socotit ca faurirea unitatii europene este posibila mai întâi prin integrare economica. Initiatorii acestei integrari au fost francezii **Jean Monnet** si **Robert Schuman**.

La **9 mai 1950**, a fost lansata *Declaratia Schuman*, pe baza careia a fost semnat **Tratatul de la Paris (18 aprilie 1951)**, prin care s-a constituit *Comunitatea Economica a Carbunelui si Otelului* (CECO).

Declaratia Schuman a reprezentat piatra fundamentala a noii constructii europene si a avut la baza **4 principii fundamentale:**

- asigurarea pacii politice si a reconstructiei economice;
- actiuni comune ale Frantei si Germaniei, care sa conduca spre o reconciliere istorica;
- asigurarea cooperarii între natiunile europene;
- convergenta intereselor popoarelor europene.

CECO a fost condusa de o **Înalta Autoritate**, al carei presedinte a devenit **Jean Monnet**.

La **25 martie 1957**, prin **Tratatul de la Roma**, s-au pus bazele *Comunitatii Economice Europene* (CEE) sau *Piata Comuna*, statele fondatoare fiind: Franta, Germania Federala, Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg. Ea își propunea:

- realizarea liberei circulatii a fortei de munca si a capitalurilor;
- adoptarea unui tarif vamal extern comun;
- înfiintarea unei banci europene pentru investitii;
- stabilirea unor politici comune în domenii strategice precum agricultura, comerțul, transporturile, concurenta etc.

Procesul de consolidare a cooperarii europene s-a amplificat prin înfiintarea *Comunitatii Europene pentru Energie Atomica (EURATOM)*, în baza unui tratat semnat în aceeași zi și tot la Roma.

În **1967**, cele trei comunitati europene (CECO, CEE și EURATOM) au fuzionat într-o singura agentie: *Comunitatea Europeana*.

Începând cu **1 ianuarie 1993**, orice cetățean al unei țări membre a CE avea dreptul de a se stabili, munci, cumpara sau vinde marfuri în orice altă țară membră, fără un permis special sau alte restricții.

Parteneriatul franco-german s-a pronunțat tot mai transant pentru federalizarea continentului în formula SUE. O influență deosebită în acest sens a fost exercitată de **Jacques Delors**, în calitate de președinte al Comisiei Europene, care propunea o uniune social-politică și mai strânsă. Drumul spre realizarea acestui proiect nu a fost lipsit de dificultăți. Marea Britanie, prin primul-ministru, **Margaret Thatcher**, a manifestat serioase rezerve, această atitudine constituind unul dintre motivele pentru care a trebuit să cedeze locul lui John Major.

Consolidarea pietei comune prin semnarea Actului Unic European a fost continuată prin semnarea **Tratatului de la Maastricht**, la **7 februarie 1992**, prin care se făcea trecerea de la *Comunitatea Europeana* la *Uniunea Europeana* (tratatul a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993). El direcționează, pe lângă uniunea monetară, noile politici comune: cetățenia europeană, politica externă și de securitate comună.

INTEGRAREA EUROPEANA

Extinderea Europei unite s-a realizat în mai multe valuri. Astfel, la **1 ianuarie 1973**, celor șase țări (Belgia, Franta, Germania Federala, Italia, Luxemburg și Olanda) se alătură Marea Britanie, Irlanda și Danemarca. La **1 ianuarie 1981**, Grecia devine cel de-al zecelea membru al Comunitatii Europene, urmată apoi la **1 ianuarie 1986** de Spania și Portugalia, iar în ultimul deceniu al secolului XX, de Austria, Finlanda și Suedia. Penultimul val de aderare (**1 mai 2004**) a fost și cel mai spectaculos, pe de o parte datorită numărului mare de state acceptate (zece), iar pe de altă parte, datorită prezentei în acest grup – alături de Malta și Cipru – a primelor state foste membre ale „blocului comunist” – Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia, Ungaria, Estonia, Letonia și Lituania. Prin ultimul val de aderare (**1 ianuarie 2007**) s-a asigurat integrarea în Europa unită a României și Bulgariei, două state foste comuniste.

Integrarea Europei Centrale și de Est – „o ocazie istorică” și „o provocare”

Prăbușirea comunismului în Europa (1989-1991) a avut asupra Europei și asupra lumii un impact comparabil cu acela produs de victoria bolșevicilor în Revoluția rusa din 1917. Pentru țările europene foste comuniste s-a deschis posibilitatea opțiunii pentru integrarea lor în UE. Din perspectiva unor personalități ale UE, cuprinderea Europei Centrale și de Est a fost apreciată drept „o ocazie istorică” și „o provocare”.

Provocarea este dată de multele dificultăți care trebuie depășite nu numai de statele candidate, ci de UE însăși. Trebuie gestionată o creștere rapidă și substanțială, care s-ar concretiza în sporirea suprafeței cultivate cu 50%, a fortei de munca cu 100% și a populației cu

În drumul lor spre integrarea europeană, statele foste comuniste nu au un model; fiecare trebuie să-și găsească propriul drum, un drum atent și ferm monitorizat de la nivelul conducerii UE. Aceste state aspiră la regimuri democratice stabile și sunt atrase de prosperitatea UE. Procesul integrării este unul de durată și presupune răbdare, voință politică, claritatea și stabilitatea scopurilor și capacitatea de a le face înțelese și acceptate de populația statului aspirant.

Problema „absorbirii” statelor foste comuniste a fost pusă în 1995, când UE avea 15 membri. Există riscul ca după aderarea acestor state să apară un fenomen al *dezintegrării prin disfuncționalitate* a UE, adică era necesar să se definească mai precis ceea ce urmează a fi UE și care sunt mijloacele atenuării efectului „crizei de creștere”.

Pe rând, năzuința autorităților Uniunii Europene în legătură cu aceste state a fost realizarea unui spațiu de liber schimb, a unei uniuni vamale, a unei convergențe economice multiple, până la atingerea parametrilor de spațiu economic performant și competitiv; a unei convergențe politice, etc. Dificultatea rezidă în faptul că UE nu poate fi concepută ca un stat național (în accepția secolului XX) gigantic, ci trebuie căutat raportul potrivit între centralism și democrație (între centralizare și descentralizare), compatibil cu realizarea „unității în diversitate”, unul dintre secretele vitalității europene.

Instrumente ale extinderii

În 1979, a fost elaborat *Sistemul Monetar European* (SME) al cărui obiectiv a fost de a echilibra economiile și devizele țărilor Comunității Europene, făcându-le mai puțin sensibile la fluctuații și crize. Două măsuri importante urmau să fie luate de acest organism: introducerea monedei unice europene (ECU), care avea să suplimenteze, fără însă să înlocuiască, devizele naționale existente și adoptarea unui *Mecanism de Schimb Valutar* (ERM) prin care guvernele acceptau să-și mențină valoarea propriilor monede în cadrul unor limite fixe. Au fost create instrumentele necesare operației complexe de cuprindere a țărilor est-europene.

La **12 mai 1990**, a fost creată *Banca Europeană pentru Reconstrucție Europeană în Europa de Est*, cu sediul la Londra. S-au creat și instrumente regionale care să gestioneze procesul complex și de durată al integrării: *Consiliul Balticii* (**mai 1990**), *Comitetul Marii Negre* (**iunie 1992**), *Grupul de la Visegrad* (**decembrie 1992**, cuprinzând Ungaria, Polonia și Cehoslovacia). În **1994** a fost creat *Institutul Monetar European*. Între aceste structuri, cele cu profil financiar au un rol foarte important în asigurarea costurilor statelor aspirante prin programe care să le stimuleze efortul, imaginația și performanța (exemplu: programul *PHARE*). Pregătirea temeinică a aderării statelor foste comuniste se concretizează și în stabilirea criteriilor de aderare („*criteriile de la Copenhaga*”, **iunie 1993**), iar *Consiliul European de la Essen* (**decembrie 1994**) stabilește strategia de pre-aderare.

În **16 iulie 1997**, apare *Agenda 2000 pentru o uniune mai puternică și mai extinsă*

Conferința se întrunește prima dată la Londra (**12 martie 1998**). Țările europene foste comuniste nu se prezintă ca un bloc omogen; există diferențe la nivel economic de dezvoltare și de experiență în privința construcției instituțiilor și a mentalităților democratice. *Consiliul European de la Copenhaga* (**iunie 1993**) a stabilit principiul egalității de tratament, dar ordinea începerii negocierilor nu poate să nu țină seama de aceste diferențe.

Impactul reunificării Germaniei (3 octombrie 1990), eveniment cu ample urmări asupra istoriei Europei, produce impulsul necesar pentru crearea monedei unice europene (EURO – botezată la 16 decembrie 1995), și în general, pentru cea mai amplă reformă a Uniunii Europene, aceea care primește statele foste comuniste. Un răspuns al Europei la provocările globalizării este *Consiliul European de la Lisabona*, din 2002, care a lansat o strategie de dezvoltare pe 10 ani. A stabilit criteriile de aderare a noi state: criteriul democratic (pluralism politic, separarea puterilor,

alegeri libere, respectarea drepturilor cetatenesti, statutul minoritatilor etc.), criteriul economic (economie de piata functionala), asumarea obligatiilor privind implementarea legislatiei europene, crearea unui cadru administrativ si juridic adecvat. transformarea Europei din punct de vedere economic în cea mai dinamica si mai competitiva economie a lumii. Cunoscuta sub numele de „**Procesul Lisabona**”, strategia reprezinta unul dintre cele mai îndraznete proiecte de dezvoltare din lumea contemporana, implicând o crestere economica durabila, locuri de munca si cresterea coeziunii sociale.

INSTITUTIILE UNIUNII EUROPENE

Parlamentul European (PE) este singura institutie a Uniunii Europene a carei componenta este stabilita prin alegeri libere si ale carei sedinte si deliberari sunt publice. Prezinta interesele populatiei statelor membre; este ales o data la **5 ani**. Membrii PE sunt alesi prin sistemul reprezentarii proportionale, fiind grupati în functie de partidele politice (doua mari grupuri parlamentare: *popular* – partidele democrat-crestine si conservatoare si cel *socialist*) si nu dupa nationalitate. Numarul de locuri care revine fiecarui stat este stabilit în functie de populatie. Rolul Parlamentului se evidentiaza în examinarea si adoptarea legislatiei comunitare, aprobarea si monitorizarea bugetului UE, exercitarea functiei de control asupra altor institutii comunitare, aprobarea acordurilor internatioanale majore, cum ar fi cele de aderare de noi membri etc. Sediul Parlamentului este la Strasbourg.

Consiliul Uniunii Europene se mai numeste si **Consiliul de Ministri** fiind compus din reprezentanti ai guvernelor statelor membre si reprezinta interesele acestora. Presedintia Consiliului este detinuta, prin rotatie, de fiecare stat membru, timp de **6 luni**. Principalele responsabilitati ale Consiliului UE sunt pe probleme de cooperare interguvernamentala în domeniile politicii externe, de securitate, justitie si afaceri interne. Procedura de vot este cea a unanimitatii, iar în anumite situatii cea a majoritatii calificate.

Consiliul European nu are, propriu-zis, statut de institutie a UE însa are un rol esential în trasarea prioritatilor si definirea orientarilor politice generale ale Uniunii. Este constituit din sefii de stat sau de guvern ai statelor membre.

Comisia Europeana reprezinta interesele UE, este organul executiv al acesteia, având urmatoarele competente:

- de control, supraveghind respectarea Tratatului UE si implementarea legislatiei comunitare;
- de initiativa în politici comunitare;
- de executie, având rolul unui guvern la nivel comunitar;
- de reprezentare, primind scrisori de acreditare a ambasadorilor tarilor din afara spatiului comunitar si numeste delegati (cu rang de ambasadori) în statele candidate sau din afara Uniunii. Comisia Europeana este constituita din comisari reprezentând interesele Uniunii si nu ale statelor membre din care provin. Sediul Comisiei este la Bruxelles.

Alte institutii europene sunt:

Curtea Europeana de Justitie având rolul de a asigura uniformitatea interpretarii si aplicarii dreptului comunitar si solutionarea litigiilor care implica statele membre, institutii sau persoane fizice din spatiul comunitar. Sediul: Luxemburg.

Curtea Europeana de Conturi verifica legalitatea operatiunilor bugetului comunitar.

Comitetul Economic si Social este un organ consultativ care reflecta necesitatea participarii societatii civile la actul decizional. Oferă consultanta Parlamentului, Consiliului si Comisiei în procesul de luare a deciziei; promoveaza dialogul social; contribuie la întarirea rolului organizatiilor si asociatiilor societatii civile în tarile ne-membre.

Comitetul Regiunilor este un organ consultativ în domenii care interferează cu interesele locale și regionale.

Banca Europeană de Investiții – finanțează proiecte care duc la realizarea obiectivelor Uniunii.

Banca Centrală Europeană este responsabilă de politica monetară a UE.